

Studenten van de Thomas More Hogeschool ontvangen hun diploma als eerste lichting Vakspecialisten Muziek (9 juli 2019)

Crescendo van kennis

Deskundigheidsbevordering

Bjorn Schrijen
Ruth Slob
Maxime van Haeren

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

'Look at me now, will I ever learn?' zingen de tweedejaars studenten van de Utrechtse Marnix Academie tijdens hun muziekpracticum uit volle borst met ABBA mee. Wie ze aan de gang ziet, gelooft echter direct dat het met dat leren wel goed moet komen. Vol enthousiasme bezingen de studenten in canon het lot van de arme Little Tommy Tinker, oefenen ze met boomwhackers verschillende ritmes in het liedje 'La Shon Elang', en sluiten ze met 'Mamma Mia' opgewekt de les af. Maar wanneer de studenten zelf voor de klas muzikles moeten geven, blijken ze toch ook tegen verschillende knelpunten aan te lopen. Welke zijn dit, en wat zou Méér Muziek in de Klas kunnen doen om de studenten te helpen?

Méér Muziek in de Klas heeft als doel om alle kinderen in Nederland structureel muziekonderwijs te laten genieten. Het liefst al vandaag, maar zeker ook morgen en overmorgen. De sleutel om kinderen ook in de toekomst goed muziekonderwijs te laten krijgen, ligt bij de nieuwste generatie leerkrachten: de huidige pabostudenten. Als zij al tijdens hun opleiding de vaardigheden en de motivatie opdoen om muziekonderwijs te geven, geeft dit goede hoop dat zij dit later in de klas ook zullen gaan doen.

Om pabo's te helpen structureel muziekonderwijs te geven ging in 2017 bij het Fonds voor Cultuurparticipatie de 'Regeling Professionalisering Muziekonderwijs op pabo's' van start. Deze regeling stelde pabo's in staat om – in samenwerking met conservatoria en basisscholen – subsidie aan te vragen voor plannen 'gericht op duurzame verankering van kwalitatief goed muziekonderwijs', met als verwacht resultaat 'dat afgestudeerde pabostudenten (...) significant meer handelingsbekwaam zijn op het gebied van muziekonderwijs' (Knol 2017). De hoop is dat er hierdoor steeds meer leerkrachten in Nederland komen die bekwaam genoeg zijn om muzikles te (willen) geven – uit een analyse voorafgaand aan de regeling bleek namelijk maar 11 procent van de scholen hun leerkrachten hiervoor deskundig genoeg te vinden (Hoogeveen et al. 2014, 52). In mei 2019 werd de regeling verlengd, en niet veel later werd bekendgemaakt dat alle 42 pabo's in Nederland de regeling gebruiken om hun muziekonderwijs te verbeteren (Méér Muziek in de Klas 2019, Verhoeven 2019).

Een analyse die het Fonds voor Cultuurparticipatie maakte van 27 gehonoreerde plannen op 36 pabovestigingen geeft goed zicht op de belangrijkste knelpunten die er voor studenten zijn op het gebied van muziekonderwijs. Zo is de muzikale bagage en het muzikale zelfvertrouwen van studenten aan het begin van de opleiding vaak beperkt, en is er gedurende de opleiding weinig tijd om dit alsnog op het gewenste niveau te brengen. Op stagescholen is er bovendien weinig gelegenheid om te oefenen en hebben veel stagebegeleiders zelf ook te weinig muzikale bagage om studenten goede feedback te geven. De verschillende plannen die de pabo's hebben ingediend, proberen deze knelpunten op verschillende manieren te verlichten. Zo bieden veel

pabo's meer (reguliere of extracurriculaire) lesmomenten aan, ondersteunen ze stagebegeleiders of laten ze vakspecialisten studenten beoordelen. Ook proberen ze de algehele muziekcultuur op de pabo te versterken (Fonds voor Cultuurparticipatie z.j.)

Deze maatregelen – deels bekostigd door de pabo's zelf en deels met behulp van de professionaliseringsregeling – hebben het muziekonderwijs op de pabo's een stevige impuls gegeven. Niettemin is een interessante vraag hoe pabostudenten dit zelf ervaren. Voelen zij zich volledig toegerust om zelf muziekonderwijs te geven, of lopen zij nog steeds tegen problemen aan? Welke wensen of behoeften hebben zij nog? En wat zou Méér Muziek in de Klas voor hen kunnen betekenen?

Methode

Om hier meer inzicht in te krijgen, spraken we in september 2019 studenten van twee pabo's: de Marnix Academie in Utrecht en de Thomas More Hogeschool in Rotterdam. Het doel daarbij was nadrukkelijk niet om een evaluatie te geven van de professionaliseringsregeling of het muziekonderwijs op deze specifieke pabo's – daarvoor ontbreekt immers een voor- en nameting, en is de steekproef veel te klein. De gesprekken waren dan ook vooral bedoeld om concrete wensen en ideeën te inventariseren voor (aanvullende) manieren waarop Méér Muziek in de Klas pabostudenten zou kunnen ondersteunen.

Daarvoor spraken we op de Thomas More Hogeschool met in totaal zes studenten die in verschillende fasen van de specialisatie tot vakspecialist muziek zitten, en op de Marnix Academie met in totaal 61 tweedejaars studenten die alleen reguliere muzieklessen op de pabo krijgen. De studenten op de Thomas More Hogeschool werden uitgebreid geïnterviewd in twee groepjes van drie studenten. De studenten van de Marnix Academie werden ondervraagd door middel van een 'live' enquête. Tijdens het interview werd er steeds een (meerkeuze) vraag of stelling geprojecteerd, die studenten op hun eigen telefoon konden beantwoorden. De resultaten werden vervolgens direct voor iedereen zichtbaar, waarna hierover doorgepraat of –gevraagd werd. Deze methode had als voordeel dat er in korte tijd zowel kwalitatieve als kwantitatieve informatie vergaard kon worden, en dat zowel studenten die gemakkelijk in een groep spreken als studenten die dat minder graag doen hun mening konden geven.

Tevreden studenten?

Tijdens de live enquête kregen de studenten van de Marnix Academie verschillende stellingen voorgelegd over hun eigen muzikale vaardigheden, het muziekonderwijs op de pabo en de mogelijkheden die ze tijdens hun stage krijgen om muziekles te geven. Onderstaande tabel bevat de resultaten per stelling, uitgedrukt in een gewogen gemiddelde. Een waarde van '1' zou daarin betekenen dat alle studenten het met de

stelling ‘helemaal niet eens’ waren, terwijl een waarde ‘5’ zou betekenen dat alle studenten het ‘helemaal eens’ waren.

Tabel 1. Resultaten enquête uitgevoerd onder tweedejaarsstudenten van de Marnix Academie.

Stelling	
Ik vind het belangrijk om kinderen muziekles te geven	4,1
Ik heb tijdens mijn eigen basisschoolperiode goede voorbeelden van muziekles gezien	2,7
Ik ben van plan om later in mijn klas veel muziekles te geven	3,5
Ik weet hoe ik goed muziekles moet geven	3,3
Ik heb voldoende vaardigheden om goede muziekles te geven	3,2
Ik heb goed lesmateriaal om zelf muziekles mee te kunnen geven	3,2
Ik vind het eng om muziekles te moeten geven	2,8
Het onderwijs hier op de pabo bereidt me goed voor om zelf muziekles te geven	3,9
Op mijn stageschool kan ik goed oefenen in het geven van muziekles	3,2
De begeleiding vanuit mijn stageschool of -begeleider is goed.	2,4
Méér Muziek in de Klas kan meer doen om mij te helpen bij het geven van goede muziekles.	3,1

Het aantal respondenten varieert enigszins per stelling (tussen de 49 en de 61 respondenten) doordat studenten later binnenkwamen of juist eerder weg moesten.

Deze resultaten bieden op het eerste gezicht geen directe aanleiding tot zorg. De studenten vinden het belangrijk om muziekles te geven en het merendeel is bovendien van plan om dat later echt te gaan doen. Over hun eigen muzikale en didactische vaardigheden zijn de studenten nog voorzichtig. Een deel van hen geeft aan echt nog meer muzikale vaardigheden nodig te hebben, maar tegelijkertijd wijzen de studenten erop dat ze pas in hun tweede jaar zitten en dus ook nog lerende te zijn. Positief hierbij is dat drie kwart van de studenten het (heel) erg eens is met de stelling dat het muziekonderwijs op de pabo hen goed voorbereidt op het zelf geven van muziekonderwijs.

Over dit laatste zijn de studenten van de Thomas More Hogeschool kritischer. Voor hen zelf is er geen probleem: over het extra onderwijs dat zij krijgen binnen de opleiding tot vakspecialist muziek zijn ze erg positief. Maar ze vragen zich wel af of het reguliere muziekonderwijs voor hun medestudenten voldoende zal zijn. Ze merken bij

hen weliswaar veel enthousiasme, maar twijfelen of er wel genoeg aandacht is voor het aanleren van (muziek)didactische vaardigheden.

Hoewel de studenten van beide pabo's op dit vlak dus van mening verschillen, blijken verder uit alle gesprekken wel drie duidelijke aandachtspunten: handelingsverlegenheid, de beschikbaarheid van lesmateriaal en de begeleiding op stagescholen.

Handelingsverlegenheid

Uit eerder onderzoek is al gebleken dat veel leerkrachten zich onzeker of onvoldoende bekwaam voelen om muziekles te geven aan kinderen (zie bijvoorbeeld Schilt-Mol et al. 2011). Ook onder de studenten van de Marnix Academie geeft 34,5 procent aan het (heel) eng te vinden om muziekles te geven. Dat is weliswaar een minderheid, maar niettemin nog steeds een aanzienlijke hoeveelheid. De onzekerheid betreft vooral de eigen muzikale vaardigheden, en lijkt versterkt te worden als er aan oudere kinderen les gegeven moet worden of er een vakspecialist (of muzikaal begaafde stagebegeleider) bij is. In die gevallen houden sommige studenten zich liever op de achtergrond, en enkelen mochten zelfs geen muziekles geven als de vakspecialist op school was. De gesproken studenten op de Thomas More Hogeschool ervaren zelf geen handelingsverlegenheid, maar vrezen daar wel voor bij hun medestudenten.

Het wegnemen van de onzekerheid bij studenten kan langs twee wegen: ten eerste door hun muzikale en didactische vaardigheden te vergroten, en ten tweede door te laten zien dat het helemaal niet eng hoeft te zijn om muziekles te geven. Met betrekking tot vaardigheden benoemt een deel van de pabostudenten op de Marnix Academie meer behoefte te hebben aan muzikale lessen, terwijl de studenten op de Thomas More Hogeschool juist meer didactische lessen zouden willen zien.

Hoewel het aanbieden daarvan in eerste instantie een verantwoordelijkheid voor de pabo lijkt, noemen de studenten wel verschillende dingen die Méér Muziek in de Klas voor hen kan betekenen. Méér Muziek in de Klas zou volgens hen meer gastlessen op pabo's kunnen organiseren, kennisuitwisseling tussen pabostudenten en vakspecialisten kunnen stimuleren, de huidige workshops beter onder pabostudenten kunnen promoten, en online en via social media veel meer praktisch materiaal kunnen aanbieden. Als voorbeelden worden informatie over muzikale vaardigheden, lesteps, liedjes die in de les gebruikt kunnen worden en aankondigingen van voor pabostudenten relevante activiteiten benoemd. Een eerste stap hierin zou het bekender maken van de leerkrachtennieuwsbrief van Méér Muziek in de Klas kunnen zijn: slechts één van de studenten op de Marnix Academie ontving deze. Ook zou aansluiting gezocht kunnen worden bij bestaande netwerken van pabostudenten op Facebook.

Om aan (toekomstige) leerkrachten te laten zien dat muziekles geven niet eng hoeft te zijn, heeft Méér Muziek in de Klas twee videoportretten gemaakt van leerkrachten die hun handelingsverlegenheid overwonnen: [juf Angela](#) en [meester](#)

Leon. Hun verhalen lijken een deel van de pabostudenten te helpen: circa een kwart van hen geeft aan dat het filmpje hun zelfvertrouwen vergroot. Dat geldt ook voor bestaande leerkrachten: 77,6 procent van hen vindt de filmpjes inspirerend, en voor 40,7 procent van hen verlaagt het ook de drempel om muziekonderwijs te geven. Bovendien zegt iets meer dan de helft van de ondervraagde leerkrachten naar aanleiding van de filmpjes meer muziekonderwijs te willen geven en te willen onderzoeken hoe zij dit zouden kunnen doen.¹ Niettemin is er ook een duidelijke aanbeveling: studenten en leerkrachten zouden graag meer inhoud zien. Hoe pak je zo'n muzikles nu precies aan, en wat kan Méér Muziek in de Klas precies voor je betekenen?

Tabel 2. Antwoorden op de vraag 'Welke actie(s) heeft u ondernomen of bent u van plan te ondernemen na het zien van het portret van de leerkracht?' (N=528)

Antwoord	Aandeel
Nadenken hoe ik (meer) aan muziekonderwijs in de klas kan doen	51,1%
Praten met collega's of de schoolleiding over de mogelijkheden voor verbetering van muziekonderwijs bij ons op school	34,1 %
Zelf (meer) aan muziekonderwijs doen	44,1 %
Bezoeken van www.meermuziekindeklas.nl	52,5 %
Contact opnemen met Méér Muziek in de Klas	4,4%
Geen actie	11,0 %
Anders, namelijk...	15,7 %

Omdat op deze vraag meerdere antwoorden mogelijk waren, tellen de percentages op tot meer dan honderd procent.

Lesmateriaal

In gesprek met de studenten blijkt de beschikbaarheid van (goede) instrumenten sterk per stageschool te verschillen. Waar de ene student zich in de instrumentenkast van de stageschool een kind in een snoepwinkel waant, moet de ander zich noodgedwongen beperken tot klappen en zingen. Daarbij maakt het ook nog uit in welke regio een

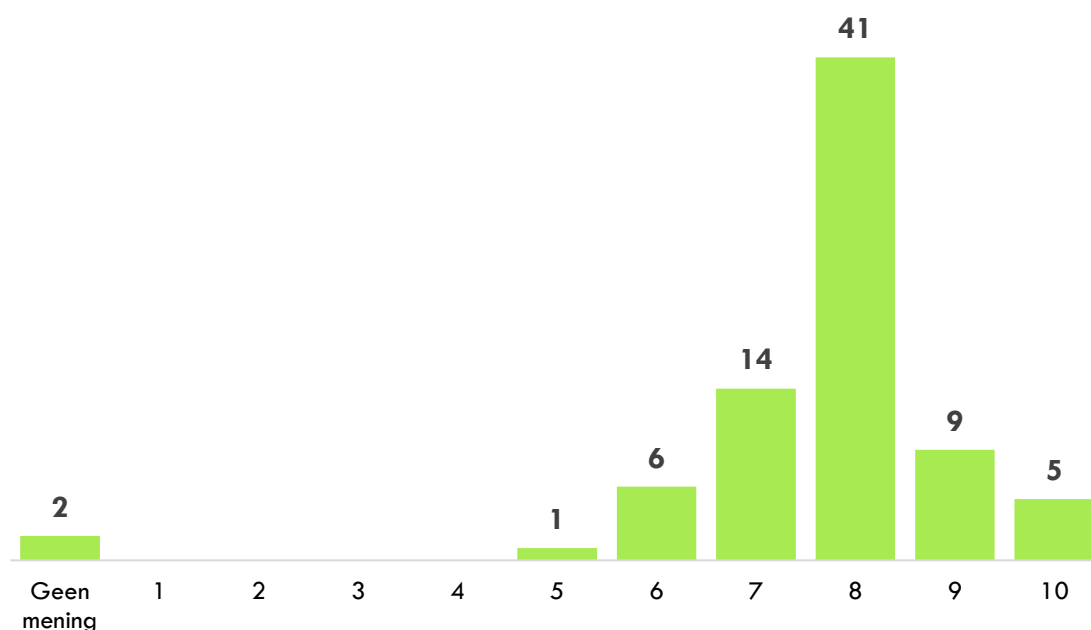
¹ Deze resultaten zijn gebaseerd op een enquête die is uitgezet onder leerkrachten. Respondenten zagen ofwel het portret van Juf Angela, ofwel het portret van Meester Leon – de keuze hiervoor was gerandomiseerd. Na het filmpje volgden twee vragen, die zijn ingevuld door respectievelijk 547 en 528 respondenten. Zie voor informatie over deze enquête ook het artikel 'Een verhaal met volume'.

school ligt: in sommige gebieden zijn grote muziekwinkels actief die een belangrijke rol spelen in het beschikbaar stellen van muziekinstrumenten.²

Voor Méér Muziek in de Klas zou er dan ook een rol kunnen liggen in het inventariseren van de precieze behoefte aan muziekinstrumenten en het onderzoeken hoe zij in die behoefte kan ondersteunen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door het opzetten van een nieuwe, of het aansluiten bij een bestaande, voorziening waar scholen instrumenten kunnen lenen.

Aan de pabostudenten is daarnaast gevraagd wat zij vinden van de door Méér Muziek in de Klas en SchoolTV ontwikkelde *energizers* (inclusief lesbrieven) waarin Ilse DeLange kinderen laat kennismaken met verschillende muziekgenres en stijlen.³ De studenten zijn hier over het algemeen enthousiast over, en enkele studenten hebben de filmpjes ook al naar tevredenheid in de stageklas gebruikt. Uit een eerdere, door Méér Muziek in de Klas zelf uitgevoerde, enquête blijkt bovendien dat ook de leerkrachten positief zijn: zij beoordelen de filmpjes gemiddeld met een 7,9, en de lesbrieven met een 7,4.

Figuur 1. Antwoorden op de stelling 'Ik beoordeel de energizers met Ilse DeLange met een...' (N=78)

Wel noemen de pabostudenten en de leerkrachten die de eerdere enquête van Méér Muziek in de Klas hebben ingevuld verschillende wensen die zij hebben voor lesmateriaal. Zo zouden ze graag meer filmpjes zien die inspelen op de actualiteit of de

² Precies vanwege deze behoefte aan muziekinstrumenten werd in Limburg in de zomer van 2019 een crowdfundingactie georganiseerd voor de aanschaf van instrumentenpakketten.

³ Ook voorafgaand aan deze reeks van elf energizers maakte Méér Muziek al lesmateriaal met SchoolTV. Zie voor een analyse hiervoor Graauw et al. 2018, 30-36.

interesses van kinderen, meer lesmateriaal krijgen waarin muziek met andere vakken geïntegreerd wordt, en meer ideeën willen opdoen voor kortere muzikale activiteiten, waarmee niet altijd een volledige muzikles gegeven hoeft te worden.⁴ Een enkele student zou bovendien veel behoefte hebben aan meer liedjes en partituren om met boomwhackers te kunnen werken.

Begeleiding op stagescholen

Wanneer de pabostudenten gevraagd wordt of zij op hun stageschool goed begeleid worden in het geven van muziekonderwijs, dan is het antwoord duidelijk. Slechts zes van de 56 studenten zijn (heel erg) tevreden met de begeleiding. Bijna de helft van hen is dat nadrukkelijk niet. Dat valt echter goed te verklaren: zoals ook al uit de analyse van het Fonds voor Cultuurparticipatie bleek, is het voor stagebegeleiders moeilijk om studenten te begeleiden als zij zelf niet goed weten hoe ze muzikles moeten geven. In de praktijk zullen deze leerkrachten dan ook eerder op didactische dan op muzikale vaardigheden letten, of studenten zelf laten beoordelen 'hoe het ging'.

In de plannen die de pabo's in het kader van de professionaliseringsregeling hebben ingediend, zijn veel verschillende ideeën opgenomen om dit te verbeteren. Daarin begeleidt bijvoorbeeld een vakspecialist of de muziekdocent de student, worden groepsleerkrachten getraind in het begeleiden van studenten, of beoordelen studenten elkaar. Ook ontwikkelen pabo's tools die de stagebegeleider helpen in het geven van feedback.

Hoewel het verbeteren van de begeleiding op stagescholen in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de pabo's zal zijn, kan Méér Muziek in de Klas hierin wel een ondersteunende rol spelen. De organisatie zou bijvoorbeeld mee kunnen denken bij het ontwikkelen van feedbacktools, en ook kunnen helpen om deze onder de aandacht te brengen op stagescholen. Daarnaast zou het leren feedback geven op de muzieklessen van stagiairs een mogelijk onderdeel kunnen zijn van de workshops en symposia die Méér Muziek in de Klas nu al voor groepsleerkrachten organiseert.

Tot slot

De gesprekken met de pabostudenten hebben verschillende ideeën gegeven voor manieren waarop Méér Muziek in de Klas hen zou kunnen helpen. Samengevat gaat het daarin op de eerste plaats om het (blijven) organiseren en ontwikkelen van activiteiten en (online) materiaal waarmee pabostudenten hun vaardigheden kunnen verbeteren. Ook het onderzoeken van de behoeften van scholen op het gebied van

⁴ Aan een deel van deze wensen lijkt inmiddels echter ook al voldaan te worden: de nieuwste reeks *energizers*, ditmaal met Roel van Velzen en Buddy Vedder, sluit aan bij de actualiteit en thema's die bij kinderen leven.

instrumenten is aanbevelenswaardig, evenals het (blijven) ontwikkelen van lesmateriaal dat aansluit op de wensen van leerkrachten. Tot slot zou Méér Muziek in de Klas waar mogelijk in samenwerking met pabo's kunnen proberen om stagebegeleiders te ondersteunen.

Het allerbelangrijkste is echter het blijven enthousiasmeren van de pabostudenten, zodat ze nog gemotiveerder raken om muziekles te geven als ze voor de klas staan, en tijdens hun eigen opleiding enthousiast blijven meezingen met de docent. Zodat ze na de éérste keer zingen van 'Mamma Mia' niet stoppen, maar vol enthousiasme nógmaals het refrein inzetten. 'Mamma mia, here I go again!'

Literatuur

Graauw, C. de en C. Beemster (2018) *Impact van Méér Muziek in de Klas: onderzoeksrapport*. Rijen: Claudia de Graauw Effectmeting & Doelbereik.

Fonds voor Cultuurparticipatie (z.j.) [*Muziek op pabo's: plananalyse*](#). Utrecht: Fonds voor Cultuurparticipatie.

Hoogeveen, K. et al. (2014) [*Monitor cultuuronderwijs in het primair onderwijs & programma cultuureducatie met kwaliteit \(2013-2014\)*](#). Utrecht: Sardes & Oberon.

Knol, J.J.K (2017) '[Regeling professionalisering muziekonderwijs op pabo's](#)'. In: *Staatscourant*, nr. 17226.

Méér Muziek in de Klas (2019) '[Alle pabo's in Nederland geven weer structureel, kwalitatief muziekonderwijs](#)'. Op: www.meermuziekindeklas.nl, 20 juni.

Schild-Mol, T. van et al. (2011) [*Muziekeducatie in het primair onderwijs: een kwantitatieve en kwalitatieve verkenning van de stand van zaken*](#). Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies.

Verhoeven, H.G.G.M. (2019) '[Wijzigingsregeling regeling professionalisering muziekonderwijs op pabo's](#)'. In: *Staatscourant*, nr. 25779.